

TANDORI DEZSŐ

Függőlépések végjátéka

(K. E. Sz.)

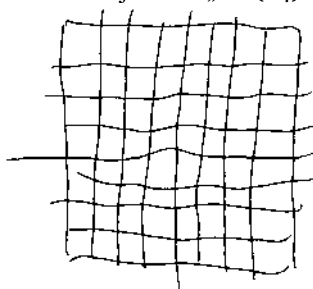

I.

A cím abszurd. Már ha nem a régebbi sakk-gyakorlat szerint vesszük *dolgunkat*: mikor is egy-egy parti többször félbeszakadhatott, s ha végjátéknál tartott már, több függőlépést is adtak le, jó, de olyan sokat akkor sem, hogy azokból „végjáték” kerekedhessék, bármi, ami összefüggésnek nevezhető önmagában. – Másrészt a „Végjáték” nem beckettli értelembe áll itt. Semmit sem akarnék befejezni, végezni ezzel (A. K. E. Sz. = Kafka, Eliot, Szép Ernő.)

II.

Hanem akkor? Abszurd a cím, tartalma nem mindenben pontos, tehát?
Sugallta az egészet „A sakk éve” c. rajzom. A „TD (64)” alcímű. Ideismétlem:

S hogy ez egy „Feladvány”. De nincs megkérdezve, mit kell megoldani. A megfejtés: „Mi lesz a 65. mezőn?”

Ha pedig egyszer már így bemerevítettem, hogy határ volna (nincs!) 64 és 65 között, legyen. Az utóbbi hónapokban összehalmozódott, A/4-es papírokra firkantott feljegyzéseimből nem akarok szerkesztett „dolgozatot; ellenben a matériától is szabadulni nagyon is. Mint az a festő, aki az üres vászontól vagy rosttól távolodik, ahhoz közelítget, mi lenne rajta jó a palettáján, vödörskéiben, tubusaiban vele lévő festékből, s azt érzi, mondjuk, hogy pointillista, hogy épp ennyi massa jó a megálmodott (meg sem álmodott) műhöz, Ne feledjük, nem szerkeszték. Csak a cím helye rögzült. Különben lényegtelen és szakmai ugyanúgy jön, vadul egymás mellé, ahogy fontosnak hihető és emberi, összefoglaló és szétszálazó... De elég. Ezek függőlépések. Mert a játszma esetleg nem folytatódik. Mert nem tudni, mi lesz az állás „utánuk”. S mert kevés elemről van szó, azaz nem bonyolult

középjátékról. Viszont, nem minimalista a produkció, mert sok mindennek igenis van alapos komponálódása benne, zaftja, ha úgy tetszik, és igencsak bőséges a matéria.

Rajta.

III.

Majdnem véletlenszerűen húzok lapot. Azaz, kezdem a még íróasztalomon heverőkkel. Talán nem véletlenül mégse? Itt éreztem, hogy „eddig, és ne tovább”? Nem önellentmondás-e mindig, ha megoldás-célzatú az írás? Sőt, ha kiírás-célzatú akár?

Íme, asztalomon heverő papírlapomról: „Nem nyilvános asztalfiók-e minden publikációm, együttesében?” Régi mondásom, ugye, hogy amit el akarok titkolni, megírom, úgyse olvassák el. Amit nem írok meg, ott, azzal mintha még volna reményem, aztán elkotygom. Beszélgetések során belezuhanok vele a másik csöndje által tárt szakadékba.

Sebtében: szó sincs borítékolt (függő)lépésről így. Még egy megjegyzés: jelentős „titkot” úgysem mondok el, sok évtizede már, se régít, se mait. Szitkozódok, anti-kedveskedem, kötekszem, előtárok, ingerülten reagálok stb. De titkot tartok. Ergo bosszantó nekem a sok mindenféle személyes érintkezés. Főleg, ha leszögeztem: jóakaróim *azok*, akik dolgaimat publikálják. Ők, nem mások. Nem azok a „barátaim”, akik kánonok ellen sosem szegültek érdekemben, megsértettségeimkor nem ugrottak vívópástra etc. Jó, nem is várható ilyen. Viszont ha elegendő helyen publikálhatok, s jelenleg ez nagyon így van, miért kellene bárkivel is telefonozgatnom, találkozgatnom; levelezni... hát az még csak elmejó-valahogy... Minek? Hogy az illető a maga csendjével, a maga még-csak-annyira-sebrizáns dolgaival szakadékot tárjon, ahová én minden kacatom odaszórom, s a végén kiderül, nem is lehettem volna ott, a kies dombhajlaton, szemetelni? Erős, de maradjon!

„Ahogy írásaim (összessége) úgynevezett *túl sok* s nem mert az élet rövid, írtam múltkor, hanem mert az élet, amit írok, túl bő, sok etc., a személyes érintkezésekhez is túl sok vagyok. Ha 53 kilósan, ha 88 kilósan.” (Két határérték.) Igen, túl sok mindenről kellene beszélnem, kell beszélnem akkor. Magándolgok emberrel-állattal; szakmai dolgok; országos dolgok; európás dolgok; anyagi dolgok; eszmei dolgok... nem is folytatom. Ez valóban sok. Ha elvárom, erre reagáljon valaki, annak már se vége, se hossza. S azután jönne ő! Már ha kölcsönös a viszony. Ha informálódni akar dolgaim felől, hát egy ponton túl, ha látni kezdem, erről van szó, takarodót fújok. Végeztünk.

Ez is nehéz. Íme, egy feljegyzésem, még ma reggelről, az utolsó íróasztali lap: „Túl sok érzékeny kérdés, vallomás; és a másik fél, aki meghallgat, úgynevezett jóbarát stb., hamar érkezik el személyes kapcsolatainak körében olyan... kapcsolatszemélyhez” – áthúzások –, „akivel én mindazt, amit e barátomnak elmondtam, nem mondanám el. De nem én vagyok-e a bolond”, folytattam egy másik papíron, „hiszen ha én elmondom a dolgot, könnyelmű vagyok, nem félek stb., hát az, akinek elmondom, miért ne mesélné el tízszer is könnyebben?” Mély igazság.

Nem azon múlik az ügy, hogy amit ketten tudnak, azt már az egész világ tudja. Hanem hogy a legelemibb módon vétettem a wittgensteini tétel legszimplább – a filozófusnál szereplő – felfoghatása ellen. (Mert sokan finomítottuk már ezt a bizonyos 7-es pontot a Traktátból.)

„Kiknek mesélhetek?” (Feltéve, hogy kommunikatív alkat vagyok. S ó, hogyne. Amiképpen a nagyobb titkoknál – jó, hát azok is mik? – elemi védőhatárt ismerek, sőt, ilyen

belső parancsom, evidenciám van, ugyanúgy vágyom, végső soron, lényegtelenebb, de égető, fájó, aktuális stb. dolgokat elmondani. Nem megyek bele ennek pszichológiájába, lelki higiénia-szemontjába, s hogy: terápia.) „Akik túl fiatalok némely témákhoz, mert pl. nem felnőtt fejjel élték át egy író 1989 utáni, merőben újszerű megélhetési, fennmaradási etc., etc. küzdelmeit...” Akik semmit se tudnak tapasztalatból a korábbi időknek a más napon is meghatározó vetületeiről, metszeteiről, szövevényeiről, hogy ne mondjam, vonatkozásairól stb., „Akik ma vezető pozíciókban funkcionálnak.” Kurátorok, vezéregyéniségek, szakosztályi elnökök a szakmákban, miegymás. Olyan célokért „hajtanak”, amilyenekért én nem, már nem, soha nem is. „Akik sürgő-forgók.” Semmi kommentár. A magam nagyon intenzív, de statikus, eredendően magamra (írói meglétemre, ilyes céljaimra) koncentrált analitikai világomnak ők nem lehetnek ismerői, mert nem lehetnek értői, ergo semmi értelme az ilyen érintkezésnek. „Akik puhák.” Nem mondom róluk semmit. Alváltozataik, jegyeztem fel: „Céljaik elérését már csak attól is féltik, hogy engem meghallgatnak. – Úgyse mondhatnak semmit, s ezt röstellik. – Nekem sem hiszik, hogy bátorkodni merészelek. – Eleve viccel ütnének el mindent.” S a vice az én számomra a dolgok lehazudásának eszköze, a dolgok meg nem értésének kihalandzsázása. A kitérés kecsesnek hitt útja. Valami (a vice), ami műnemével is társadalmi közmegegyezés már. Eh, a túl sok nevetés, ironia, célzás. Mire vezet? Csak az egyén sikerére. Az igazsághoz semmiképp, vagy csak alig. Ne tegyek engedményt: nekem – semmiképp. „A riválisok.” Velük sem beszélhetek „őszintén”. A „sikeremberek” is ide tartozhatnak, de jöhetnek a riválisok a semmiből. Felfelé szálló ágon, ha ez nem képzavar. Mondom, semmi tragédia nem történhet. Hiszen ha a publikálást tekintem egyedüli társadalmi érintkezési formának, szerencsétlen kapcsolattartásaimmal – ha e „kapcsolatok” nem taposnak túl élesen az én publikálóm tyúkszemén – nem ronthatok el semmit, nem tehetem tönkre a két fél (publikálóm s jómagam) által is igenelt dolgot. Mégis: ha arra alkalmatlan személyekkel, barátok mutatkozókkal (s öncsalóan: talán maguk is elhiszik, ez jóbarátság!) érintkezem túl közelin, elérkezik az émely állapota. És el onnét!

Az is lehetséges, jegyeztem fel újra, hogy „valaki túl hamar ér el egy nekem igazán nem vonzó kapcsolatpontot”. Értsd: benső híve, kiszolgáltatottja, lekötelezettje etc. olyan valakinek talán, akinek a révén egyenest megy tovább a rólam szerzett információ. Közvetlen „jóbarátom” így jól tájékozottnak mutatkozhat, magasabb „rangban” fungáló kapcsolatszemélye pedig legalább egy „aha! nocsak!” erejéig (gratulálok) tisztázhatja a képet, mit is kell tudni rólam. (Rólád, róla... mert ezt nem kizárólag magamról írom, sőt, tipologizálom.)

Akivel nem éppen gusztusos így az érintkezés, vagyis magadra vess, ha... és ne nézsed majomnak magad... és vigyázz!... ez a másik „fél” lehet szülő, rokon, testvér, álbarát v. öncsócsálólag v. öncsalóan igazi barát (mint mondtam), lehet szaktárs, aligha lehet publikálód valamelyike, vagyis itt már nem érdemes övatoskodni; ahogy nem a kávé pohár széle fertőz meg influenzával sem okvetlenül, hanem egy tüszentés, egy kézfogás, az se... a levegő maga... nem érdemes gyáváskodni így.

Annyit akartam feljegyezni nyilván e mai reggelen: hogy ha magad bátorkodsz merészebben, radikálisabban, nem szolgálilag csupán, nem eredménybiztosítón, nem szokványosan stb. gondolkodni, az ilyesmit ne kotyogd el arra nem alkalmas személyek, fórumok stb. javára (nekik), valamint untatni se untass másokat így, olyanokat, akiknek nem ez

a „problémaköre” (jól használom a szót, mások az ő megoldatlanságaik), vagy akik (bocsánat, a másságot tisztelő és ál-tisztelő mai korban ilyen sem szabad mondani már talán) alacsonyabb korszerűségi szinten állnak nálad, akik egyszerűen ingerelnek, bosszantanak (miért találkozta velük? stb.) – megjegyeztük itthoni beszélgetésünk során (erről), hogy alkalmi v. rendszeres telefonálók is sodorhatnak minket ily helyzetekbe, engem nagyon is.

Irritál az illető pusztá felbukkanása, s erre ahelyett, hogy őt „küldeném el”, a dolgokkal, a világgal kapcsolatos legvadabb (rám általában korántsem mindig jellemző) nézeteimet, felfogásaimat mesélem. Olyan ez kb., mint a ká-anyázás, nem a szegény muterra értik, inkább arra, akinek mondják.

IV. (inkább közbevetés)

Móka, de ezt is megbeszéltük (itthon): nekem tulajdonképpen a nap egyetlen órája sem alkalmas a telefonhívásra. (Hogy engem valaki hívjon.) Hajnalban nem is szokás, akkor vagy elmegyek itthonról egy kicsit, s igazán meg nem mondhatom, hajnali 6 és reggel 10 óra között mikor... hazaérek fáradtan, befolyásoltan... kicsit együtt akarok lenni Totyi madarammal, kutyánkkal... ebédelünk, ami az egyetlen főétkezés nálunk... teli gyomorral irreális... akkor pár órát magamban lehetek madárkáimmal, aki Az Egyetlen Létező Aki Nekem mint Létező Számít, és akinek a halála az igazi ürességbe kanyarít majd engem, nem mintha vele magával így érzelmeskednék... közben kártyázunk is, íme, a 33. éve zajló bajnokság... este kis megbeszélések... kártya ismét... egy-két szelet pirítós, csendben, vagy valamelyikünk ingerült, kell a csend a dolgok bírására... nem folytatom. Hétkor már alváshoz készülődök, fél kilencre alszunk.

Nincs alkalmas időpillanat magántelefonok fogadására. Nem magánjellegű telefonoknál vigyáznom kell, nehogy épp én vigyem át a magánszférába a dolgot. (Mert hogy hiányzik, persze, a kizárólag itthoni beszélgetésen túli eszmecsere.)

Messze vezetne, de: írtam nemrég, mindenütt belső szabályzata van (kellene, hogy legyen ilyen), mennyit lehet a közvetlen környezet dolgaiból megírni. Mi ketten, akik a madár és a kutya mellett itt 37. éve együtt élünk, megegyeztünk – azaz én ezt mondom a magam részéről, a feleségem helyzete más! –: én csak másiktól tűrök el kellemetlenséget. Másutt, ha ilyen ígérkezik, legalább elvben kimondom: vége. Így minden második gondolat végjáték is! (Vicceltem. Látszik, milyen olcsó a vicc, a legjobb is!)

És ha az írás nekem annyira „szent”. Nem vicc. Az, hogy írom például ezt. Telefon, ebbe bele? Nem! Sőt, rajongok a 2. Bundesligáért (német II. oszt. labdarúgó-bajnokság, jó sűrű daráló), nézem mindig. Ma de. meccs van. Készültem rá. (Aachen–Nürnberg, élpoziókéért.) Hajnalban le is kattintottam azt a német adót, ahol a meccs után – tegnap este játszották a mérkőzést – zaftosan kitört botrányról kezdtek beszélni. Hát persze, ne rontsák el az izgalmat, a szurkolást, lássuk élőben, azaz lejátszva, mi történt, a délelőtti ismétlésben, na.

De akkor nekiestem ennek, és egyszerre „nem volt” meccs! Míg kellett az egybe-lélegzet ennek az írásához. Remélem igen sokan vannak „ennyire profik”, és nem, mondtam újdonságot, érdekességet.

Most megnézem a második félidőt. Ezt vagy ma du., vagy ha nem vagyok ilyen szenvetlenül higgadt, más reggel(ek)en folytatom, hagyom abba.

Olyasképp; mert függőlépések végjátékának miféle „vége” lehetne? Avagy?

V.

No, azért szerencsére csak 12 percről késtem le, később kezdték. Kutyám közben – hogy még valami érdekeset meséljek – az ülepével rátelepedett a már felhasznált, a földre hajított A/4-es lapokra.

Mielőtt jegyzetfeldolgozásomat folytatnám: senki olyan fontos írónak, gondolkodónak (na ja!) nem képzelheti magát, hogy komolyan elvárja, majd mások érdeklődni fognak az ő „2. Bundesliga-kedvelése” iránt, az ő bármi kedvtelése dolgában stb. Eszembe sem jut ilyesmi. Régebben volt ilyesmi: transzponálni. Mintegy hasonlatként elmondani „a lövésnyit”, „a 2. Bundes”-et etc. Nem tudom, van-e ez még. Nincs-e neopozitivistá-neo-szuperneo-kor? Hogy minden az, ami? Unalomig, gyomorrontásig? (Pl. sport, zene, szex, akció stb.)

Riasztó viszont (valamelyest), hogy a most már kosaramból húzogatót lapokkal vigyázni akarok. Ne a legrégebbieket ide! Ó, ha már én félek, hogy avulnak (érdeklődésem számára), miként fogadja majd Olvasóm? Lássunk a továbbiakhoz.

Úgyis folytatása lesz, egy alkalommal ennyi papír feldolgozhatatlan. Fázom kicsit (ettől is, de más mód szerint).

Érdekes, rémesen meggyarapodott testsúlyom ellenére gyakran itt ez a fázás.

„X. Y. egyenlőtlen partner. Én komoly szakadékokba szédülök, mesélek – ő vicceket mond, vagy nagyon a közmegegyezés szerint akar csak megértő lenni.”

Egyebek: „Nem a fogyásra nem bírom elszánni magam. Egyáltalán: *elszánni* nem-bírom magam!!”

Ellentétpárjaellen (X. X. nem vette jól, miért?): „Semmit se muszáj. Csak mert muszájni muszáj, ahhoz kell minden.”

„Beállt ez az áldásos állapot is: valami módon már kibírom, hogy nem dolgozom (pl. egy-egy délután, egész nap). Válasza erre bárkinek: Viccelsz? A mi szakmánkban nem tud szinte senki se minden nap dolgozni. – Én: De én tudtam. A vicc, na tessék, írom ide, vicc, épp az utolsó 5-6 évben. Régen én annyit lógtam! Antikváriumok, lemezboltok, parkok, kocsmák, sétálás, nézgelődés. A fiatalabbak azt nem érzékelik, mi volt az, hogy kb. a mai honorárium 60–70 százalékát kaptuk tíz-tizenkét éve, és az élet a mainak a 20%-ába került, sőt! Nagyon kemény dolog volt egy egészen más kiadói világhoz stb. szokott alaknak, mint amilyen én is vagyok, az utóbbi 15 év igényeinek teljesen megfelelni. (Bocsánat a raghalmozásért.) Ám erről: máskor, például a műfordítás dolgairól szólva. Ösztönös ellenszenvem nincs, hogyan is lenne, ha valaki ügyes fírgés-forgással, megjelenetésekkel támogatja önmaga előbbrejutását. Főleg, ha – mint kiderül! – bebetonozott illetők segítik érdemi dolgokban, egész összefonódások netán stb. Csak ott jön – számomra – a baj, ha az illetővel ezt közeli kapcsolat okán például meg is kell beszélnem. – Miért kellene megértőnek lennem ilyesmikben? Magam alatt vágom a fát.

Egy oka megint annak, hogy csak óvatosan érintkezzem (vagy sehogy) „barátilag”.

Merőben más dolgok jönnek. S nem állítom, hogy „csak” így van, amit feljegyeztem. Volt egy pillanat, amikor így volt. Olvasómtól, publikálómtól érett megértőkészséget kérek.

VI.

„Az ambíció és az emberek iránti érdeklődés halt ki belőlem.” Na tessék. Ilyet írtam fel én?

Amikor feljegyeztem, az érzés hiteles volt. Meg hát Musilnak etc., Thomas Bernhardnak sem „az ifjúság számára átdolgozott kiadását” olvassuk. (Már ha az lenne az enyhébbik változat! Nem tudom.)

Tehát nem ambicionálok, hogy elérjem ezt v. azt. Legyen mindenesetre munkám. De a „nyílt asztalfiók” pl. nem jelenti, hogy okvetlenül vágnék „az emberiség” megértésére. Kölcsönösen, nem.

„Mi az érzelmi roham?” írtam fel tegnap. „Ez”, utaltam az ambíció és érdeklődés kijelentéseire. Ellentétel: „Vagy nagyon is jó akarok lenni!” Az emberiség iránt. Hamarabb készülök el egy munkával, részleteivel. De aki fizet, részletekben, megszokta, mi a leadás-fizetés ritmusa. Jót akartam, mégis kicsi fals jön... hogy van ez a leadás-fizetés, hallom a kérdést?” Na, íme.

„Kaptunk-e felmentést bárminkre, szokatlanunkra (veréb, belső fontossági sorrend)”, írtam, „emez, *így* szakosodott világban?” Tehát: hogy nem okvetlenül köz-érdekűek vagyunk? Akció, gépiesedés, eredmény szempontúság stb.? „Dühöngenek-e, másrészt, akiket nem is érint, világi jelenségek láttán, hallatán? Verebemnek szólnak az örökös keresk. rádiók, borzalmasnak is mondható zenei programjaikkal. Miért vonok le ebből bernhardi tanulságokat? Magadat gyötröd feleslegesen, hallom.

Avagy, írtam, „van-e evidenciája még, hogy pl. *zen*, ilyesmi, s akkor nem is kell engedélyt kérni? Magunkban végképp nem? Lehetünk-e salingeri öntudatban? Mint a Glass-fiúk?”

Ide vág: „A tragikum iránti érzék halt ki ma itt. Engem mindenki pesszimistának, nihilisnek – sic! – tart... holott ocsmányul szidnak mindenfélét, amit én nem, azt hihetném, tragikusnak látják a dolgokat. De nem. Nem. Nem tragikusan!”

Még: „A legtöbb dologgal az a baj, hogy beszélni lehet róla”, ah, csinos anti-wittgensteini kombináció. „Lenne csak igazi nagy titok... lenne kimondhatatlan, megfogalmazhatatlan... akkor nem mondanák. „Igen ám, de ezt nem úgy értettem, hogy akkor jobb fényben állnánk, vagy nem lenne baj. Dehogya. Akkor nem émelyednénk magunktól („magam kibontván”, N. N. Á, szava), épp mert spontánul „kibontottuk magunkat”. Ne! Ettől vagyok rosszul egy-egy telefon stb. után. Mennyi fölőset mondtam. Fizikailag is elfáraszt; ez a büntetésem. Liftel az agyam utána.

Nem részletezhetem, s akkor talán nem is ó, mégis: „Mily soká hittem, gyönyörű évem lett ez a 64.! Aztán... mi minden spékelt meg. Munka-dologbéli árulások, méltatlan kifogásolások... hogy ott lassan használt, alkalmi árúvá süllyedt le produkcióm! Jónak hitt kapcsolatokról derült ki, hogy 2-3 éve ingadoznak, nem is jók, sőt. Vagy legalább nem kell *élni* őket. Vannak a durva kihajítások, kiszúrások etc., miért ne lettek volna nekem is, idén is? Ne kiáltssak ki én évet „csodás évek”!

Hanem azért mégis. Már ez sincs. Öncsalás lenne a „csodás esztendő”. Mégis! Életben maradtam, mikor majdnem a tűzoltóautó alá mentem. Sokat publikáltam, de milyen jó helyeken. És a többi. Hihetetlenül dolgoztam Virginia Woolf-könyvek fordításán, Parzivalon, szótár nélkül fordítottam Poe-verseket, holott angoltudásom nem az igazi... még sok apró (nagyobb) munka adódott. S ezt is így értettem az imént: nem ambicionálok, hogy

mindig legyen (ilyen jó) munkám, szeretek már ambíciótlán is... nem érdeklődve annyira az emberiség iránt. Na, ugye, másképp hangzik. Most az enyhületes igazság a jobb?

Sem-sem. Félek, meredek „igazságaim”, vallomásaim nem oly érdekesek a legtöbbszörnek, így aztán hideg zuhanyuk alatt állok csak. A magam leforrázottja vagyok. (Ha másképp veszem.)

Ilyesmi: „Én önt szeretem. De az igazságot még jobban szeretem. S ha akkor... hát én önt annyira azért mégse szerem, ez az igazság.”

Húha!

„Szellemietlenek a napi dolgok.” Na ja, mit akarnék? „A napok zajlása, szellemietlen.” Mármost én nem holmi Goethe–Schlegel–Schiller világot akarnék tágabban magam körül. Feleségemmel épp eléggé szellemiek a napok, unalomig tárgyaljuk, amit itt is írok. Csak ha én a ritkán járó buszt, a boltos komorságát, a szemerkélő esőt is komolyan veszem... meg a magam rossz hangulatait... hát persze, szellemietlen az összkép. Szép Ernő ezt szebben megírta:

*„Számolni kell hány évnél tartok s eltérni halkan
Hogy a nap itthagy mindig s kívánni kell jóestét,
A selyem élet lassan kopik le mint a festék
Orcáimon, hajam vész s már azt hiszem meghaltam...”*

De ha egyszer Szép Ernőt, akit én Kafka és Eliot mellé sorolok, s nem csupán időben, s rangban „minimum”, költőmet édes-kedves versikék poétájának tartják, meg maximum a színdarabjait élvezik stb. – mit várjak én? Már le is hagytam őt esetleg, unalmas, fás-karalábé fogalmazatásaimmal. Mikor ő:

„Az életet barátom szétszórja itt az élet...” – ezt így megmondja. Világlírai-legjobbssággal. Na?

„Fáradt vagyok, nincs kedvem s magamról nem beszélek”, mondja ezt is felülmúlhatatlan. Hogyan mondjam ezt valakinek, aki dumálni akar velem, mert kíváncsi, unatkozik, azt-hiszi-hogy... s a többi? Ma már nem is veszik így a dolgokat! Ki-ki úgy gondolja, ahogy azért Szép Ernő is mondta: azt hitte, ővele majd kivételt tesz az isten. Uraim, barátaim, én nem vagyok „isten”! De nem ám. Nem teszek kivételt.

Valahol írtam: ma, sajnós, szétszóródtunk, mielőtt összejöttünk volna. (V. Woolf-parafázis: „Összejöttünk... és szétszóródtunk...”)

Majd: „Ezt a hidegült gondolkodást is képviselnie kell valakinek, hát képviselnem kell.” Léha butaság, én nem mondom, de az ilyet szeretik ma: „Nem vagyok én gijotin, hogy a nyakadba hulljak.” Igen? Ó, Szép Ernő mondja: „Egy-egy ismeretlennek nyakába vágytam esni”, kifaggatni, ki vagy, hol élsz, ugye, rossz a világon (összegyűjtöttem ezt több versből); s ezzel az ismeretlennel „sietett volna el” a boldogságot keresni. Nekem ez a vicc, az életnek ez a fájó röheje, a kifejezés... hogy mintegy hivatalnokian, iparúzóen – nana! hallom – siettek volna el, ismétlem, a boldogságot keresni. Legyen meg hamar az a boldogság, este a Nürnberg–Aachen visszavágó van, nézem a meccset... vagy: ne abba a pubba menjünk a Gwendolyn utca sarkán van hely, ahol közvetítenek rögbit, majd kibírod a sört... veszünk neked a sarkon. Ilyesmi. Sietve legyünk boldogok, aztán legyünk magunk. Igazi mód. Na?

S á, nem mondok én az emberekre semmit. A nagy munka dolga, megszerkesztődése is rendbejön, nagyon jó valaki akadt a kétes érthetlenséggel „kiugró” untermann (alapember) helyett. S további kapcsolatok vele. S... s... s...

Mégis el kell mondani, ha ilyen közbeiktatással, némi visszavonással is, el, amit elmondtam, s amit még mondok. A rádióújságról letépek a sztárok-sztárnők fényképeit. Nem fogom még nézni is őket, véletlenül se, egészszheten. Elfordítom fejem. Ha már fülem az áradó ízléstelenségtől nem bírom is. Totyival együtt „sasfülem” van. Csak vaksi szemem.

És ha megvakulok? És ha megbénul a kezem? Olyan luxust már nem engedhetek meg magamnak, hogy „csakúgy” írnék. Totyival közös passzióink vannak. A képeklapok. A kártyalapok. A... a... a. Totyi tudja, hogy feleségem (rég, jó szóval: a felügyelőné) hozza neki a zöldféléket. (A saláta kivételével.) Jó leülni emberhasználaton kívüli, raktárszerű szobánkban, ahol egykor dolgoztam is, Szpéró, első madarunk mászkálta körbe mechanikus írógépemet (máig ilyen gépem van, ezen írok, az egyiken). És volt, hogy tizenöten voltak ők. Mennyi halál. Már ki sem járok sírjaikhoz a Tabánba. Szüleimhez se járok ki, senkihez. Ezt meg is írtam, nagyon sok egyszerű szívnek tetszett. Csak azon a környéken se mászkálok már, ahol a nyáron. Nyáron még szerettem azt. Ember vagyok, aki az állatok halálát is emberi dolognak kezdi érezni, s mint ilyentől, elhúzódik (utána aztán). Ember, aki hűtlen lesz szenvedélyeihez. Ló, utazás, cigaretta, bor, mászkálás egyáltalán, minden. De ami megmaradt, az nagyon. Az tönkretenne (tönkreteasz majd), ha nincs (ha nem lesz majd egyszer). Addig – darálódik be ez, amit Mai Mindannapoknak hívnak.

Én ezzel „ellenes” lettem. Nagy vagyok senki ellensége, ellenfele. Én csak ellenes vagyok. De nem ember- vagy pl. krokodillelles, nem.

VII.

A „bemondó hangja hadaróan édeskés, kívánatoskodva hideg, bújdosva személytelen.” Mit dühöngök ilyeneken? (Az élet szellemietlensége. Örüljek, hogy míg Totyikám él, hallgatom érte ezt az ő rádióját.) Mit készítetek ilyesmikről feljegyzést? Fontos? Mégis... igen.

„Ha eleve senkinek semmit *mondani* nem akarsz, fölösleges bármi, amit mondasz. A szándéka is.”

„Kártyázásunk 33. éve: csodás magánügy? evidencia? bizarr közügy? közömbös a világnak? hiába írom meg? őrizzem meg némán? próbáljam kifejezni? hogy engem mi is érdekel? mikor a múzeumok, lovak, folyók, hegyek, repülések, vonatozások rég nem, már Budapest is szellemietlen, téblábolásra, vergődésre jó, holott Totyi salátájáért, krumplijáért megyek le csak? meg sörért – helytelen! –, hogy bírjam a napot?”

„Miért mindig annyi esemény? Hírek, személyes történések... etc. Miért nem hagy nyugtot az irodalom se, belül?” Ld. Szép Ernő: ki vagyok egyáltalán? miért nem enged nyugtot nekem a világ? miért fáj szívemnek? Fáj még szívemnek bármi is? Azon túl, hogy Totyiért rettegek minden nap... sosem egy-egy új, megélt napnak örülök, nem!

„Fontosabb kérdéseim vannak, mint amilyen válaszokat kapok Y. X.-től pl. Ne vicceljen nekem! Z. X. meg ne zsenizzen. Ne zsenizz te le engem, b. +!” (Térey kivétel!)

„Nem panaszkodhatom telefonon arra, hogy megint rossz a bojler. Hogy megint lehurítanak, miért zártam le, még nincs este? Hogy a kutya letörné a szekrény kulcsát, talán... ezért levettem az ajtóról, de hová tettem? Ilyenokról, meg ami céció ebből lehet, még-

sem telefonálhatnak. Vagy lényegesebb, de benső bajokról. Viszont hol az igazi általánosság? ha Y. X.-nek mások a patrónusai, egyáltalán, vannak ilyenek... nekem meg? Jó, az önsajnálát is nyálkás. Ne beszéljessünk!!”

„Látvány-kor van ma! Minden a kinézése”, rémes szó, „vagy aszerint ítélődik meg. Mégsem rajonganak túl sokan a nekem mindennél szebb verebekért etc.”

„Egy zongorista *térben* művész, egy hangszerre, egy szobában, így gyakorol minden-esetre. Egy író hol? Miben író egy író? Térben? Jaj, ne. Goethe meghatottan tér vissza élete alkonyán s egy tiszta alkonyon arra a hegyre, ahol a kunyhó áll. Jaj, ne. Olvassa, falára mit írt.” Erről csináltam egy tényleg jó, indigós, rámásolós viccet. Hagyjuk.

„Este: hát ezekkel a szánalmas v. nagyszerű dolgokkal ment el megint egy nap, s egy nappal kevesebb van Totyim életéből.” Miféle számítás ez? Megvan-e, mennyi napja lesz neki, nem, az most nincs meg. Akkor mely halmazelméleti megállapítás ez? Nem az, hogy el lehet venni ennyit és ennyit a halmazból így meg úgy, s attól ugyanakkora marad?

VIII.

„Elég: hogy a világban örökké rémesen MÁS dolgokról van szó!” (Mint egy hajdani középiskolás, úgy írom ezt. Rémség.)

„Ha másokkal magamról beszélek, szinte semmi se jön össze, eleve. De becsaphatnak rábólogatásaikkal. Ha ők beszélnek magukról – ritkábban! –, azonnal érzem, mennyire nem jön össze semmi, vagy csak elnéző szeretet-jegyben, hogy feszengetően... Akik kicsit jobban érdeklődhetnének dolgaim iránt, nem érdeklődnek, nem jelentkeznek, s jól is tesz. Ergo: valami olyanra mondom, hogy nincs jól, amit magam sem akarnék jobban; hogy jobb legyen: ergo így a legjobb. Szellemeskedő viccem erre, régebben: Nem jó, de jobb híján a legjobb.”

Most jegyzem fel: „Mennyi fölös feljegyzés. Akkor olyan evidens volt. Most képviselhetetlen.”

„Miközben nem vagyok betojva (senki színe előtt), mi lesz irodalmilag, lesz-e munka stb., azért csak függ, nagyon is, minden napom, mindennapjaim mikéntje függ e tény-körülménytől. Van-e munka. Legalább valamennyi. Lehet, mi-közben lógni is. Könyvem szerkesztődjék! Igen, nem jó a szívszorongás egy-egy könyvért. De abszurdum lenne, ha nem volna könyv-esély. Pl. nekem miért ne volna? Meg... természetellenes az. Van hát ilyenre mérce, határ? Hérakleitosz-viccem, erre: hogy még Héri is kivételt szeretne magával, íme

„nálam egyszer legalább lehetne egyforma a két fele?!”

Hát: 1.) látná, mi a különbség. Absztrakt? Halmaz-ügy! A hullámzással (ami ő maga, Hé-
rakleitosz) felezné pontosan valamit. Ahhoz hasonlíthatná a különbeni sosem-egyformát!
Követhető?

2.) Holott saját maga hullámvonala által már nem egyforma a két fél. Mérjük ki mikro-
pontossággal, akkor sem egyforma, miért? Mert emitt „fönt” van, ott „lent”, ott hullám-
hegy, itt hullámvölgy.

Hagyjuk. „Tudnék-e kedvelni manapság valakit, aki német etc. (magyar stb.) slágere-
ket kedvel? Nem!! „Túl szigorú? Nem.

Vizont, s figyeljük hérakleitoszi elemét ennek, nem jobb akkor, ha eleve senkit sem
kedvelek, s nem „okból”, nem. Mert akkor az ok sem esetleges, már ha nem-kedvelésem
mellett abszolút kitarok, sőt, nem is „mellett”, hanem ez tér nélküli állag bennem...

Feleségem: visszajutottál az „Egyetlen”-állagodhoz. Ó, igen. A „Töredék Hamletnek” he-
lyes címe „Egyetlen” volt. S nem vagyok filozófus-író, nem vagyok filozofikus stb. A „Ham-
let”-ben bőven vannak zsenge-elemek, zsengekből-átmenet-elemek, de olyan munkák is,
melyeket nem lehet meghaladni, meghaladnom”. Nem sokkal Wittgenstein kérése után
(Musilnál olvasom, hol ennek az alapja, korábban van), hogy költészettel kell folytatni az
ő filozófiáját, na jó, a filozófiát.

Nem, dehogyan voltam filozófus.

Az életemet írtam mindig.

Azt, ami az élet – nekem volt.

S akkor az „Egyetlen” idején a filozófia(i gondolkodás) volt nekem az élet. Maximali-
zátsága miatt írtam oly keveset 1960–1965 között.

IX. (Egyelőre befejezés, majd folytatjuk, talán)

„Ha tényszerűen elfogadnak, már az is nagyon sok, hihetetlen! Ne törődj velük, a ma-
gadét ne rontsd meg.”

„Persze, mások rovására ment volna, ha engem favorizálnának. Ez örök kör.”

„Van-e értelme ilyen megállapításomnak: tarka négyszögekből összefoldott takarómat,
melyen ülök munka közben, olyan lelkesedéssel hoztam Londonból. Képes volnék ilyen
lelkesedésre még? Ma már nem. Ha légi utasszállító gépkocsit látok az utcán, elgondolom,
tétélesen sorolom, gyűjtöm, miért nem utazom? Íme. Előtte megalázó, hogy ilyesmire
szántam el magam; az előestén, hogy holnap akkor hát meglesz, rossz alvás éjszaka; ot-
romba korai kelés, meg egyáltalán; „hát fix, itt kell hagynom Totyit, az életemet”; ki
a reptérre; ott várakozás; bejelentkezés után további várakozás hülye terekben (nem a ma-
gam életét élem!!!!!! ezt már nem bírom, nem is akarom eltűnni, elsősorban magamtól);
beszállás blódsége; a gép terének blódsége; az unalmas út; az átlérdekességek, álvárakozá-
sok; várakozás leszállás után; hamissága, hogy ennek mind örülnöm kellene; ki a reptér-
ről, gyötrelmes fázisok; várakozás a csomagra; bemetrozás Londonba; cipelés; végre egy
randa szoba, melynek még örülnöm is kell; örülnöm kell a városnak, az első járkálásnak,
holott nem örülök.”

Az egészen ez a kulcsa. Ez a függőlépés pillanatnyilag. Nem akarok különbségek je-
gyében barátkozni várossal sem. Nagyon én-tudatos, analitikus stb.-m a legtermésze-
tebb közeg a számomra, így nem csupán „én”-ről van szó., Specializált céljaim nem ha-

szonelvűek. Tréfálásom halálkomolyság. Meddig élek még? 65 éves leszek, nincs-e jogom teljesen független felfogást kialakítanom, hogyan akarok élni (a megváltoztathatatlan körülményeket elfogadva csak, de új körülményeket nem tűrve, ahogy Hamlet mondja tehát, ismeretlenek elé sietni), s így tovább.

Az „Egyetlen”-állapotba tértem vissza.

Ez az „egyetlen” nem hamleti volt. Nem volt vagy-vagy. Mert ez a „nincs” állapota volt: Nem a semmié. A semmit az érzékeli, aki valami. Én jól tudok pl. délutánjaimon, mikor már Totyi is alszik, csendben „nincs” lenni, bármit röptében abbahagyni akár, tenni a semmit. A semmit igazán a nincs teheti.

(Vagy-vagy, ism., hogy köv.-e folyt.)

De nem írtam: „Véglépések függőjátéka”. Nem, ez a cím itt – marad. Filozófiai, esztétikai, létérzékelési. Csak nincs-e az egésznek, ami utána jön, a dolgozatnak magának is valami „ellenes” szelleme? – Ami közbevetés ide úgy jön: hát ettől nem alhattam én nyugodtan ma éjjel, sok napra már e dolgozat „megírása” után. Hajnalban nyomban papírra vettem, hogy:

írásnál (íráskor) a holtbiztos esztétikai, személyiségkifejezésbeli, kicsit azt is vehetném, filozófiai *ízlés*, aranyérezék az, ami szinte a legfontosabb. Én a „mondat”-kultuszt, amit eleve mint idegen tudományból a honi tehénre a gatyát, úgy vettek (mert pl. így a franciák alapján el lehetne terjeszteni a rímellenes „harcot”, meg a „kolonializmus” szónak ugyanúgy nincs meg jól a helye nálunk, ahol a lóverseny-közvetítésből is, remélem, elhagyják a „sáv”-ra a „spúr” szót, holott németül, jó a „Spur”, ergo hogy kívülebb jön, nem belül, a [zseniális szó!] *falnál*, tehát egy francokat, hogy már így fogalmazzak [fogalmazzon így egy hajdan nagy napilapban régebben és újabban megint híve által nem is hozzá illő társaságban lebornírozott szerző; nem hozzá illő társ., mert egészen másfajta íróember, akivel együtt lebornírozták], és aki az osztrák stb. avantgárd prózairodalmat kicsit ismeri, tudja, ott valóban erre a „milyen mondat”, „mely szóalakzat” kérdésvonalra ment le a dolog, más alaphelyzetből, mint amilyen miénk; mert megbocsásson a világ, de hagyományos, mainstream-ménsztrím-filozofálást, szellemes odaszurkálást nem „mondat”-alapon, nem strukturálisan csinálunk, tekintünk, ítélünk, s ha strukturális, hát akkor nem posztmodern, viszont ha posztmodern lenne az ilyen írásokban a „szellem”, és mégse az, akkor az egész csak úgy posztmodern, hogy a mondatokat strukturálisan ítéljük meg, a szellemet, az írás szellemét a mai aktualitásuk, humoruk szerint, és akkor *mi*, a szemlélők vagyunk posztmoderneknak, és ugyanígy egy 19. századi amerikai humoristát, Mark Twaint pl. szintén posztmodernnek lehetne ítélni, túl azon, hogy senkit se érdekelnek már az akkori és ottani társadalmi viszonyok), tehát jómagam a mondat kultuszát „elvetem”, s a próza netán a vers, urambocsá, egyik alapkritériumának az esztétikai ízlést, a túl nem lihegett filozófiai vagy antifilozófiai hajlamot, de mindenek felett a *szerkesztődést* tekintem;

így, hogy emez írásomnak kilógó szálai lehettek (erre döbbsentem rá éjszaka, ez nyugtalanított; ergo lehet olyat is *jól* mondani, hogy a tehéntakonnyal bekent Eiffel-tornyot bassza meg a kamcsatkai bikabögöly, csupán oka kell hogy legyen, miért mondjuk ezt... nehezen tudnám pillanatnyilag megtalálni ezt az okot, persze, de azért vagyunk sokfélék... viszont az avantgárd korai korszaka, meg a „pusztán felmutatom a tárgyat, aztán ki-ki asz-szociáljon”-korszaka is elment, és Apollinaire-nél is azt szeretem, ahol, kicsit lazán bár,

olyan következtetésekre jut, hogy „és nincs szüksége többé senkire”, jó, de lehet, hogy valakit a kikericsromantika ejt meg, kérem! ezt vitatni sem kell), tehát nekem itt a saját írásomból, hogy kollokválisan fogalmazzak, kilógott pár dolog, elkötetlen szál; ilyen például: miért olyan fontos nekem, hogy ne legyen dolgaimmal kapcsolatosan továbbpofázás stb., és miért ez a nagy lezárulásom stb. – erre szeretnék, közbevetőleg, választ adni, mielőtt egy újabb esztétikai elemmel, látni fogjuk, egy lázas monológgal a végmondásig jutnék. Rövid leszek.

Mivel az évek során, s most végképp, kihalt belőlem az a vágy, hogy csak úgy mindösszeviszszaságban „emberek közt” legyek, ld. Szép Ernő, „A felhők pártján voltam s virágokra borulva...” Jó, ez jelképes, meg hogy így-úgy „kóboroltam”, ergo magányos volt ő: „S mégis mindig és mindig az emberek közt voltam / S mentem szorongva köztük színházba, háborúba”. A gyors társítások nagyköltőiségét most ne elemezzük. De: van egy ilyen kategória. Egy érdemben magányos embernek ez bejöhét. Nehezebben egy kilencunokás mamának; színészeknek; pultosoknak stb. Nekem ez bejött, és így eleve kevesen vannak, akikkel beszélek, mert

valamiről csak kell beszélni,
 ha Agassit, Ronaldót megbeszéltük, jönnek
 mégis a személyes témák,
 ezek lesznek továbbpofázva,
 ha máris irritált vagyok, írtam is itt, fölös éllel
 beszélek,
 s mindezekon túl és ellenére: az igaz dolgaimról
 hallgatok; én aztán nagyon!

S ekképpen, ha az érintkezés nem elégít ki elemi vágyakat, teljesen felesleges csinálni. Olyan ez, mint amikor valakinek egy bizonyos szerve még tőrhetően működik, de senkik nem jutnak az eszébe az esetleges használatával kapcsolatban, sőt, egyáltalán távol tőle, röhejes az ily használati alaphelyzet.

Például: gyomrom bírná még a nagy zabálást, de... nem! Akkor nem járok zabálós társaságokba. Más példát is említhettem volna.

El ne feledjem: gusztustalannak érzem, hogy lényegteleniségek „a velem kapcsolatos témák”, igen az író, akinek alig értették meg lényegi témáit (vagy végképp nem értették meg!), nem akarja szaporítani a vele kapcsolatos fölös jólértesültségek esélyét.

Ami pedig „kedvemet” illeti, ld. Szép Ernő, „nincs kedvem s magamról nem beszélek” (ismétlem!), izületeim pocskba mentek (kicsit túl fiatalon), csuklóim, vállaim a sok írógépeléstől (azt hallottam, bányamunkát megközelítő nehéz testi munka!), és most combtőveim, forgóim vannak soron. Bődületes fájdalmakkal az ülepem vastagjánál, belülről sugároz, és hajnalban – éjszaka is – felkelve kilincsekbe, bútorokba, ajtófákba kapaszkodva, araszolva, az elzuhanástól félve kell csoszorászva haladnom, és reggelre, hogy már valami járásmódom van, akkor se az igazi, s kísér a fájdalom. Persze, hogy immobilabb és kedvetlenebb vagyok. Még valamit: ha az érdemi diskurzusban nem én vagyok, hát önmutogatók magán jólértesültségeit elmellőzhetem!

Ez az egyéni meghatározottság messze a weöresi „A tökéletesség panasztalan”-tól: egyelőre nem is oly végletes és végzetes, mint Kálnokynál a „szanatórium”, de ha mind-

ezekhez hozzávesszük, hogy 27. éve élek madárral, s ezt oly aktívan tettem, annyira „egy ízig”, jelenlegi verebem oly eszményi madár stb., meg hogy sokat vagyok vele itthon, együtt, és az idő múlik... és el fog következni valami... a végső válás... és az engem, meg ne mondjam, milyen állapotban fog engem „itthagyni”... nos, ez sem semmiség. Sőt. Lett egy ilyen lény-lény-közi, nem ember-ember-közi meghatározódásom.

Erről beszélni nem akarok. Mert nem lehet. Alig van „közönsége”. Nem a súlya szerint van. Nálam a „lovat” se értették meg, szerencsejátéknak gondolták. A ló(fogadás) nekem: tájfutás volt, *cross*. Benne volt a pályák színe, szaga, napfénye, szele, sok környűlő tája; benne volt saját, mindig változó, indíttatásom. Benne voltak a városi miliók: malájnegyed, arabnegyed stb. Londonban. Elit city-világ. Csendes szombat délutánok. Búcsúnapok. Nekilódulások. A kis csatorna, lassú lakóhajóival. Az egész lófogadás-ügynek a beillesztődése a „teljes életem” rendszerébe. Persze, hogy ellenállásba ütközhet ez azoknál, akiktől eleve idegen az ilyen „teljes élet rendszerébe” illesztés is! Benne voltak a nagy remények, a pitiáner igyekvések, az ihletett pillanatok, a rettentő szakadékok. Benne a kiütkeresés a képtelenségekkel változó korból. A ló, mint élőlény, nekem máig alig is létezik. Teljesen *mono* alkat vagyok. A madár van. Kész katasztrófa volt, amikor én nem-monónak-lenni kényszerültem. Jaj, az ne legyen többé. Ezért nem szívesen írok olyan könyvismertetések pl., amelyeké nem teljesen a szívem. S más példák is hozhatók itt. Természetesen mind ezek az önmegismertetések, ezek reménye ma már... összefoglalom: késő. A kis életkori különbség is túl nagyok egy olyan közegben, mint a miénk, ez a magyarországi. Ahol sok évtizedes „hagyományoktól” nem szabadulnak, s akik hat-hét éve felnőttködnének csak... hm. Marad velük, de igen szépen, a filozófia, esztétika közössége, erről meg nem kell naponta karattyolni.

Na, ez is szép hosszú kis közbevetés lett. Mi van még?

*

(Eliot-parafrázis, még: „S megfulladok, mikor emberek szava szólít.” De meg ám. Mert nincs, hogy „mit akarok”. Ami vagyok, az VAN.)

XI.

S legvégül: Kafka emlékére, akkor is, ha nyilván alig bármiben értettünk volna „egyet(lent)”:

„Az igaz írás” – és már ez a meghatározás is önkényes – „önkényeskedve, ön-kényeskedve szerint segíti elő létrejöttét (általad), de aztán semmivel sem akar téged igazolni, benne hagy, ezért fázol már közben is, ezért érzed rendtelenségnek az írást a semmittevés, a nincs-állapot helyett. Nem igazolásod az igazi írás, vesztedre azonban te magad az ilyen írás igazolása vagy, s ha nem lennél különben is eléggé, révén végképp el leszel kárhozva. Nem rév az igazi írás, nem révész, csak ez: <valaminek-a-révén> Sehova sehonnan, vagyis annál rosszabb, mert látszata valahova mutat, elviszi a nincs-állapotot, igen, erőnek erejével veszi el, ő, az igaz írás, kinek mindened adtad. Nem akarsz embereket? Tessék, az igazi írás bármi emberfiánál-lányánál rosszabb, hajtogasd csak, nem tudod elégszer: kárhoztodra van.

És nincs rá többé felmentés, nincs bocsánat-osztó helye. S ha evidens, ha eredendő: minden eredendő bűnöknel nagyobb eredendő bűnt követsz el, a szellem feltolakvásának bűnét, az idő kizökkenéséért. Ne jajongj, hagyd az önsajnálatot, újra újra mondom, a lenni-vagy-nem-lenni meg bármi vagy-vagy nyavalyáival. Szánalmas vagy! Te, aki másokat mertél kis kapacitásúnak, élőködőnek, öncsalónak és csalónak nevezni, rosszabb vagy a tisztára-játszódás vágyával mindegyiknél. Nem felelt meg nincs-légürességed? Ha magyarázod, sőt, ha megdicsőítenéd – titkon –, csak mélyebbre süllyedsz, sőt, így süllyedsz bele a mocsárba. A legősibb idők óta evidens írásművek avulása is zajlik már, szétporlásuk csak idő kérdése, és nem csillagmocsokban fogják végezni, nem, az élet e földi, viruló mocskában magában!!”

(Itt visszautalok – bocsánat! – egy régi leleményre: „Megtaláltuk. Nincs.” Ld.: *Lábon vett filozófia* c. könyvem.)

És mégis, azok miatt, kik ebben nem követnek, választod külön a magányt, mely mégsem az, ha számodra mások – nincsenek. Mint Hérakleitosz, mikor két fél egyformaságát kívánná, örületes kivételül, vagy. Az „Egyetlen” mindig a megtartott egyetlenként igazi, mindig abban az, ahogy elhagynád, ahogy a tarkaságot kérnéd, ahogy a többféleség igazolására vágynál. De nincsen tarkaság, nincsen többféleség, mert nincs mihez képest lennie. Mert egyetlenség sincs, mint *nincs*; és ehhez képest bárminek már fölös fáradság lennie, és a Mindenség gazdaságos.

Bizonyos, hogy semmisséggé minden nem válhat, de semmibb lesz, mint jelenleg a legigazabbul hinnéd. E kettő közti térben alakul az igaz(i) írás, tulajdonságait nem is csodálhatod. Már a tulajdonság is (íme, Musilnak!) csak Hérakleitosz maga-tagadása. Nem a dolgok változnak. Csak a változás van, szemléltető tárgyai, mint írtuk, a dolgok. Szót nem érdemelnének; és „szó” sincs.

És mégis egy veréb lesz életed-halálod!

(És közben a közműárok fölmennek, a közlekedés ára fölmege, a gyógyszer ára fölmege, és óriási díjakkal hazardíroznak, csak a honor nem megy föl! *Mint mondtam, 2003 novemberében*)